

ШАҲРИЁР

Қорақалпоқ халқ дostonи

Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти

ТОШКЕНТ

1977

ШАҲРИЁР

Қорақалпоқ халқ достони

ҚУЛАМАТ жиродан АМЕТ ШОМУРОТОВ ёзиб олган

ШАҲРИЁР

Қорақалпоқ халқ достони

Қорақалпоқчадан МУҲАММАД АЛИ тарғимаси

ЎзФ
Ш34

Рассом А. БОБРОВ

„Шаҳриёр“ дostonи қорақалпоқ халқ оғзаки ижодининг дурдона асаридир. Дoston замирида қорақалпоқ халқининг асрий орзу-умидлари ётади. Ботир Шаҳриёр эзгулик ва адолат йулида қора кучлар билан жанга киради. Унинг бошига битмас-туғанмас балолар ёғилади... Келинг, яхшиги, дoston саҳифаларини узингиз бир варақлаб кўринг.

© Ғафур Ғулום номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1977 й. (Тарж.)

ХАЛҚ ДОНИШМАНДЛИГИ ДУРДОНАСИ

Ҳар бир халқнинг донгини дунёга ёйган бир санъати бўлади. Туркман гилами билан, Доғистон мисгарлик буюмлари билан, Ўзбекистон осор-атиқалари билан, молдаван рақслари билан оламга машҳур. Буларнинг барчаси санъатдир, бу санъатлар замон-замонлар отадан болага ўтиб, ҳар доим халқнинг қонига сингиб, руҳий дунёсини бойитиб келгандир. Қорақалпоқ халқининг, агар таъбир жоиз бўлса, ана шундай санъати, шак-шубҳасиз, дostonчиликдир.

Дostonлар қорақалпоқ юртида асрлар давомида тилдан тилга кўчиб келади, улар халқнинг руҳий булоғи, ижод чашмаси. Дунё гўзаллигини илк бор таниб олишни ҳам, сулув сўз айтишни ҳам, Ватанни севмоқ, деган буюк сезгини ҳам халқ ўзи яратган дostonлардан ўрганди, айна чоқда, халқ ўз донишмандлигини шу дostonларга жо қилди.

Дostonлар ақл ҳайрон қолар даражада жуда ҳам гўзал, донишмандлик билан яратилгандир. Ҳурматли қардош ўзбек китобхонлари қорақалпоқ дostonларининг кўрку нафосатини, бағоят образлилигини, оз бўлса-да, тасаввур қилишлари учун ушбу парчани қорақалпоқ тилида келтирмоқчиман. Бир эътибор беринг:

Жылқыши қустын баласы,
Жылғада болар уясы.
Жылға тубин суў алса
Жылап шығар анасы.

Қаршығай қустын баласы,
 Қайында болар уясы.
 Қайын басын қар шалса
 Қайғырар дейди анасы.

Ийтелги қустын баласы,
 Еменде болар уясы.
 Еменди дауыл енкейтсе,
 Енирейди анасы.

Жапалақ қустын баласы,
 Жарықта болар уясы.
 Жарыққа жылан унилсе,
 Жылайды екен анасы.

Халқ достонлари мана шундай равон, образли қилиб яратилгандир. Бунда ҳар бир сўз юкли, ҳар банд бир хил ҳарф билан бошланади, сунъийлик йўқ, аксинча, табиий оҳанг, кўнгилни аллаловчи ёқимли оҳанг бор.

Қорақалпоқ халқининг «Қирқ қиз», «Шаҳриёр», «Алпомиш», «Мастпатша», «Қоблан», «Эр Зевар», «Бўз ўғлон» достонлари китобхонларнинг сеvimли асарларидандир. Бу достонларни халқ минг йиллар давомида хат-қаламсиз, ўзининг «қаттиқ қулоғи»да — хотирасида асраб келди. Юртга ёв бостириб келганда халқ мол-дунёсидан айрилиб, хонавайрон бўлса бўлдики, аммо достонларини ганим қўлида қолдирмади. Уни иссиқ нондай қўйинида сақлаб, не-не замонлардан олиб ўтиб, янги авлодларга етказди. Халқнинг маданий меросига ленинчасига ёндашиш натижасида бу достонлар бизнинг даъримизда янгидан туғилди, биргина халқнинг эмас, кўп халқларнинг маданий меросига айланди. Қаҳрамонлик достони «Қирқ қиз»ни қадимда қорақалпоқларнинг ўзидан бошқа биров билган ҳам эмас. Эндиликда «Қирқ қиз» рус, ўзбек, туркман, қozoқ, қирғиз, литва тилларига таржима қилинди. Достон жаҳон ёзувчи ва олимларининг диққатини ўзига тортди. Таниқли француз ёзувчиси Луи Арагоннинг ҳам «Қирқ

қиз» дostonига юксак баҳо берганлиги бизга маълумдир. Яна бир қизиқ нарсани айтиб ўтмоқ керак: «Қирқ қиз»нинг Қорақалпоғистондаги шўхрати шундай зўрки, республикадаги жуда кўп колхоз-совхозлар, маиший хизмат уйлари, кинотеатрлар, ресторани, кафеларга, халқ ансамблларига «Қирқ қиз» номи берилган ёки унинг қаҳрамонлари Гулойим ва Сарвинозлар номи билан аталган.

«Шаҳриёр» халқ дostonларининг энг қадимгисидир. Шунинг билан бирга энг гўзали ҳамдир, дурдоналар ичида яқдонасидир. Халқ тафаккурининг дурдонаси, фантазияга бой бу буюк дoston ўз вақтида А. С. Пушкиннинг ҳам диққатини жалб қилган эди...

Бу дostonнинг тақдири ҳам бахтли бўлди. 1939 йилда таниқли қорақалпоқ ёзувчиси Амет Шомуротов қўнғиротлик ҚулаMAT жировдан дostonнинг илк нусхасини ёзиб олди ва нашрга тайёрлади. Бироқ Улуғ Ватан уруши бошланиб кетиб, дostonнинг нашри амалга ошмай қолди. «Шаҳриёр» 1959 йилда китоб ҳолида босилиб чиқди. Бундан беш-олти йил илгари москвалик шоир Сергей Северцев таржимасида рус тилида чоп этилган «Шаҳриёр» китобхонлар томонидан шоду хуррамлик билан кутиб олинди. «Шаҳриёр» Иттифоқимизнинг кўзга кўринган сўз усталарининг таҳсинига сазовор бўлди.

Машҳур ўзбек совет ёзувчиси Шароф Рашидов дostonнинг рус таржимонига ёзган хатида, «Шаҳриёр»нинг рус тилида босилиб чиқиши кўп миллатли совет адабиётида қувончли ҳодиса эканлигини таъкидлаган эди.

«Мен набирам билан бирга «Шаҳриёр» дostonини, мана, учинчи марта мутолаа қилишга киришдим,— дейди Белорусия халқ шоири Максим Танк Қорақалпоғистон ёзувчилар союзига йўллаган мактубида.— Бу дostonнинг рус тилида нашр қилиниши Бутуниттифоқ адабий ҳаётимизда ҳақиқий кашфиёт бўлди. Бу дoston қорақалпоқ халқининг донолигини кўз-кўзлагувчи дostonдир».

Болқор шоири Қайсин Қулиев эса бундай ёзади: «Йўлбарс терисини ёпинган паҳлавон», «Довуд Сосуний», «Манас» дostonлари қаторида халқ шеъриятининг «Шаҳриёр» деб аталган яна бир буюк чўққиси пайдо бўлди».

Мана, «Шаҳриёр» дostonи ўзбек тилида илк бор нашр этилмоқда. Дostonни Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати, ёш зардаст шоир Муҳаммад Али таржима қилди. Пухта чиққан бу таржимада дostonнинг ўзига хос миллий хусусиятлари сақланган. Дostonнинг тўлақонли бадий таржима этилишида ўзбек ва қорақалпоқ халқларининг қон-қардошлиги, бовурдошлиги, тиллари ва шеъриятларининг бир-бирига яқинлиги, ҳамнафаслиги таржимонга, шубҳасиз, катта кўмак берган.

Ўрматли китобхон! Қардош қорақалпоқ халқининг сўз хазинасидаги бебаҳо дурдона — «Шаҳриёр» дostonи билан яқиндан танишувингиз онлари етиб келди. Бу танишув, учрашув, ҳориган йўлчини ҳайратда қолдириб қаршисидан чиқиб қолган булоқдек, сизга роҳат ва ҳузур олиб келмоғи табиийдир.

ИБРОҲИМ ЮСУПОВ,
Қорақалпоғистон халқ шоири
Нукус, 1976 йил, 8 декабрь

Lituz.com

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**